
Šimun Šito ĆORIĆ

INTRAPSIHIČKI
SVIJET FRA
DIDAKA BUNTIĆA U
SVJETLU NJEGOVIH
ISTAKNUTIH
VRIJEDNOSTI

Psihohistorijski pristup

Fra Didak Buntić je najoriginalnija, najjača i najizrazitija ličnost u novijoj povijesti Bosne i Hercegovine.

Dr. Oton Knezović

*Ti si nas branio od zla i gladi,
Naraštaj čitav spasao mladi,
Dao si hljeba i duševne hrane,
Zato ćeš živjeti u davne još dane.*

Dragutin Domjanić

METODOLOGIJA PRISTUPA

Da bi se odgovorilo na zadanu temu, bilo je potrebno proanalizirati – u poznatom stilu “studija slučaja” (*case study*):

1. osobnu Buntićevu pisanu riječ,
2. pisanu riječ drugih o njemu te
3. kontekst njezina nastajanja.

Time smo – posvećujući pozornost “pisanoj riječi drugih” o Buntiću – proširili Eriksonov pristup, koji se ponajprije bavi pisanom riječi samoga ispitanika.

Na temelju spomenutog učinjena je psihološko-etička analiza Buntićevih stavova, nastojanja, riječi, djela i ponašanja, zapravo obavljena je “studija slučaja”. Nakon toga prezentirani su njezini rezultati.

Koliko god ovakva analiza i zaključci mogu imati i subjektivnih utjecaja samoga istraživača, ipak iz takvog se pristupa dolazi do bitnih putova unutarnjeg ispitanikova svijeta vrijednosti do kojih je najviše držao i za koje se najviše zalagao. Naravno da tako dobiveni rezultati ne samo da podliježu već nužno trebaju provjeru drugih autora i drugih znanstvenih pristupa, a sve radi što cjelovitijeg i što točnijeg uvida u osobu, djelo i vrijednosti samog ispitanika, u našem slučaju Didaka Buntića. Pa neka ovo bude dobar početak u proučavanju fra Didaka Buntića.

SKUPNI REZULTATI ISTRAŽIVANJA

BUNTIĆEVE ISTAKNUTE VRIJEDNOSTI U DJELOVANJU I PONAŠANJU

Nakon spomenutog postupka, iskristalizirao se cijeli niz istaknutih Buntićevih vrijednosti i karakteristika ličnosti koje su dolazile do izražaja u njegovu djelovanju i ponašanju. Ovdje smo izdvojili onih jedanaest koji su se pri ovoj analizi pokazali najočitijima, a to su:

1. Zdrava i zrela ličnost
2. Zdrava i zrela religioznost
3. Životna orijentacija utemeljena na biblijskoj duhovnosti kao nadahnuću za riječi i djela
4. Visoka svijest o opasnostima institucije i pukom vršenju zapovijedi
5. Velika duhovna snaga, hrabrost i upornost
6. Unutarnja i praktična usmjerenost prema ljudskim i narodnim potrebama
7. Unutarnja i praktična usmjerenost na društveni napredak kao početak Božjeg kraljevstva na zemlji
8. Unutarnja i praktična usmjerenost na "terapiju prosvjetiteljstvom" za dobro pojedinca i društva
9. Duhovno i praktično osvjedočenje o neizostavnoj vrijednosti poštenja u politici
10. Duhovno i praktično osvjedočenje o franjevaštvu kao svagdanjoj pomoći narodu i svijetu, te
11. Unutarnja i praktična usmjerenost na vrijednosti ekologije kao konkretne brige za čuvanje i unapređivanje prirodnih resursa.

U psihološkoj operacionalizaciji *pojma zdrave ličnosti* ovdje smo se koristili najčešćim karakteristikama duševnog zdravlja ličnosti do kojih su metodom metaanalize došli autori C. D. Batson i W. L. Ventis (1982.; usp. Ćorić, 2005.). Riječ je o sedam karakteristika duševnog zdravlja koje karakteriziraju psihički zdrave osobe. Te oznake uključuju: *odsutnost duševne bolesti, primjereno društveno ponašanje, slobodu od tjeskoba, osjećaja krivnje i konflikata, osobnu kompetenciju i sposobnost samokontrole, prihvaćanje samoga sebe i sposobnost samoostvarivanja, integritet ličnosti, otvorenost za nove informacije i prilagodba novim iskustvima.*

Iz analize Buntićevih riječi i djela, ovdje na početku iznesenom metodom, nedvojbeno se pokazuje da Buntić u svih ovih sedam kategorija opisa duševnog zdravlja ima natprosječne pozitivne vrijednosti, a što nedvojbeno ukazuje na psihički zdravu ličnost.

Slično se dogodilo i s istraživanjem Buntićeve *zrelosti ličnosti*. Koristili smo se općim karakteristikama zrele ličnosti kako ih je u suvremenoj psihologiji uglavnom sabrao R. W. Crapps (1986.; usp. Ćorić, 2001.). One uključuju: *ispravno shvaćanje stvarnosti, sposobnost pozitivnoga i prisnog odnosa s ljudima, razumijevanje i prihvaćanje sebe, upornost i snaga u svladavanju životnih zadaća i teškoća, integracija i ravnoteža vlastitih psihičkih procesa i aktualizacija vlastitih potencijala.*

I ovdje se pokazalo da u svakom ovom elementu idealnih karakteristika ljudske zrelosti Buntić dobiva natprosječne pozitivne vrijednosti.

Za ovu prigodu nije nam moguće za svaku od sedam karakteristika zdrave ličnosti i za šest karakteristika zrele ličnosti navoditi po nekoliko konkretnih primjera, ali ipak recimo da ove karakteristike i zdrave i zrele ličnosti pri ovovrsnom ispitivanju na svakoj stranici Buntićevih tekstova i/ili tekstova o njemu kao i na svakom polju njegova djelovanja jasno izbijaju na površinu.

Kad smo tako osvijetlili Buntićevu ličnost kroz njegovo psihičko zdravlje i zrelost, bio je ispunjen uvjet proučavanja njegove zdrave i zrele religioznosti.

Zrelost Buntićeve religioznosti procjenjivali smo prema ustaljenim kategorijama *ekstrinzične i intrinzične* religioznosti koju je u psihologiju uveo G. Allport (1950.).

Spomenimo da je ovim dvjema Allportovim kategorijama kasnije u psihologiji pridružen i treći, “traganje za religioznošću”, ali kako se ta kategorija ne odnosi na osobe Buntićeve religijske strukture ličnosti, ovdje smo je izostavili. Ukratko, ekstrinzična, zvana i vanjska, religioznost iz običaja, jest “*religija koja se upotrebljava*”, u njoj se više drži do koristi od nje same nego do njezinih zahtjeva i njezina istinskog duha. Usput, kao takva ne doprinosi duševnom zdravlju niti vodi prema autentičnoj religioznosti ili, kako bi se u religijskom rječniku reklo, ne vodi svetosti. Nasuprot njoj, intrinzična religioznost jest “*religija po kojoj se živi*”, po naravi je nesebična i širokogrudna, a prihvaća se i njeguje zbog samih njezinih vrijednosti.

Buntićeve riječi, djela i ponašanje bez dvojbe ukazuju na takvu njegovu intrinzičnu religioznost. U njoj se kao kod rijetko koga od religijskih veličina iznad svakog prosjeka posebno ističe njegova stalna djelotvornost za čovjeka i narod u nevolji.

Pri tome, koliko god nije dvojbeno Buntićevo religijsko nadahnuće za takvo djelovanje, pri ovakvu istraživanju dobiva se dojam da će se teško moći ući u Buntićevu religioznu intimu, u njegov osobni odnos prema Bogu i transcendentnom, jer je to, čini se – za razliku od velike većine visokoreligioznih ljudi – držao samo za sebe.

Zrelost Buntićeve religioznosti procjenjivali smo prema uobičajenim postulatima prema kojima mora biti valoriziran svaki vjerski sustav ili osobno religiozno iskustvo želimo li ga označiti zrelim ili zreloom religioznošću (usp. Crapps, 1986.; Strunk, 1965.). To su: *zrela religioznost ostavlja veliki prostor za rast* (sv. Pavao: “Kad sam bio kao dijete...”, Kor I,13,11); *zrela religioznost jača urednost života bez zasljepljivanja osoba kaotičnim, demonskim i iracionalnim danostima*; *zrela religioznost obuhvaća cijelo područje ljudskog života bez isključivanja* (npr. razum na račun osjećaja, zadovoljstvo na račun žrtve...); *zrela religioznost ohrabruje slobodu pojedinca a da pri tome ne zaboravlja odgovornost*; *zrela religioznost je dovoljno sigurna da može prihvatiti obveze i djelovanja, a da ne zahtijeva apsolutnu sigurnost* (područje povjerenja). Drugim riječima, zrela religioznost kritički preispituje prihvaćena vjerovanja i praksu, priznaje demonske snage, ali bez preokupacije njima, koristi sve snage da motri sva iskustva u vjerskom ozračju, njeguje osobnu slobodu i odgovornost i djeluje sa sigurnošću dok traga za novim svijetom.

Nakon otkrivanja zrele Buntićeve ličnosti, pokazuje se kod njega u svim ovim kategorijama visok stupanj zrele religioznosti, s posebnim naglaskom na područjima kao što su područje svijesti (svokolika nadahnuća vjerom), unutar-

nje osobine (osobne vrline od pouzdanosti, razboritosti do iskrenosti), način govorenja, način postupanja s drugima i način djelovanja. Cijeli niz psihologa, od Junga, Fromma, Jamesa, Allporta do Frankla, opisuju zrelu religioznost koja uključuje religiozne osjećaje, čine i vjerovanja te naglašuje nužan utjecaj koji zrela religioznost mora imati na svagdanji život i djelovanje. Buntić se na svim tim procjenama pokazao s visokim stupnjem religijske zrelosti.

Životna orijentacija utemeljena na biblijskoj duhovnosti kao nadahnuću za riječi i djela te proširenje “zlatnog pravila”

---

*Samo je uvažavajući biblijsku poruku o
bratstvu svih ljudi moguće onako oštro
se boriti za svoje ideale, a ni u jednom
čovjeku ne gledati neprijatelja,
kao što je to uspijevalo fra Didaku.*

Dr. fra Ivan Dugandžić

Kao što je upravo u navedenoj rečenici naznačio naš vodeći biblijski stručnjak, Dugandžić, a to je dosad najbolje razradio u svom prilogu na znanstvenom skupu u Mostaru 2008., posvećenom Buntiću, naslovljenom “Vjerničko nadahnuće fra Didakova karitativnog djelovanja” (usp. Dugandžić, 2008., u S. Tadić i sur.), kad se čitaju Buntićevi spisi kao i oni o njemu, odmah upada u oči njegova “ovisnost” o autentičnom biblijskom duhu. U Buntića je zamjetljiva povezanost naravi i riječi hrabroga starozavjetnog proroka i nasljedovanje Isusova duha praktičnosti, okrenutosti ponajprije osnovnim, a onda višim ljudskim potrebama, a što suvremena znanost bilježi kao ispravan pristup čovjekovim potrebama (usp. Maslow, 1971.). Uz to, u crkvenom i općedruštvenom smislu, Buntića prepoznajemo kao pretkoncilskog čovjeka i društvenog disidenta, evanđeoskim žarom zauzetog za ljudske potrebe i vrijednosti (usp. Šilić, 1971.).

U tom Buntićevu govoru, djelovanju i ponašanju ne nalazimo uobičajenih “klerikalnih mana” (koje je već Isus zamijetio i obilježivao riječima “objeljeni grobovi”, “duge haljine”, “farizeji” i dr.) zavisti, dogmatičnosti niti dvoličnosti. Iskrenost bez uvrede i ponižavanja jest Buntićeva vrlina kao vrlina, bez obzira na to što je počeo sam bio njihovom žrtvom.

Psiholog koji proučava Buntića ne može u njega ne primijetiti također uočljive kvalitete ličnosti “povjerenja i

nade". I ne samo da ih je sam posjedovao nego ih je uspješno u najtežim vremenima uspijevao širiti i na druge. Zanimljivo je da je ono što je u psihologiji znanstveno obrađivano i proučavano 30-40 godina nakon Buntića (Erikson, 1964.), on sam u svojoj praksi vršio. U tom proučavanju pokazala su se teorijska načela povjerenja i nade kao ona koje vjera potiče i podržava, kao bit onoga što daje zdrava religija.

U još jednoj stvari nalazimo da je Buntić bio ispred svoga vremena. Naime, on je svojim govorom i djelovanjem proširivao "zlatno pravilo" ("Čini drugom što bi tebi bilo drago da ti drugi čini..."). Naime, on je primijetio da potrebe njegova naroda, kojemu je ponajprije bio poslan, ne moraju biti iste kao njegove osobne, ili crkvene, ili franjevačke. Stoga, čineći drugima ono što želimo da se nama učini ne mora uvijek biti optimalno, jer potrebe i ukusi drugih mogu se razlikovati od naših osobnih. U takvim slučajevima nema druge nego činiti drugome ono što je za njih najbolje, što razvija njihove potencijale, a tražiti za sebe ono što je za nas najbolje, što razvija nas osobno. Dakle, svakome ono što je njemu potrebno! Naprosto, potrebe ljudi su različite i prema njima treba biti tankočutan.

Dok kod Buntića nalazimo u praksi takav pristup i finu osjetljivost za potrebe najraznolikijih ljudi kraj sebe (vojnici, poljoprivrednici, nepismeni, djeca, studenti, Muslimani, Srbi...), E. Erikson će takvom ponašanju postaviti teorijsku potku, kojom će u određenim prilikama umjesto naizmjeničnog činjenja preferirati ovako prošireno, preinačeno "zlatno pravilo" (Even, 1993., s. 261; Erikson, 1964.). On će otkriti da je tako postupao Mohandas Gandhi sa svojim "nenasilnim otporom", a mi to možemo vidjeti u Isusovom djelovanju koje ide "za spasenjem" i siromaha i sebičnog bogataša, tražeći za jednoga kruha, a za drugoga duha.

Visoka svijest o opasnostima institucije i nedovoljnosti vršenja zapovijedi

---

*Vidi se da je Buntić bio sasvim svjestan da čovjek
može ispunjati sve propise, a opet pred Bogom
ne biti opravan, ako nije – dobar čovjek.*

Šimun Šito Ćorić

Gotovo svi vjerski sustavi načelno zastupaju potrebu visokog stupnja duhovnosti i nedvojbene općeljudske vrijednosti. To se može poglavito tvrditi za kršćanstvo. Međutim, nažalost, nije sva povijest vjerskih institucija uvijek na putu prema vrhunskim duhovnim iskustvima i nedvojbenim

vrijednostima (Ćorić, 2006.). Psiholozi i drugi društveni stručnjaci upozoravaju da pojedinac jedino u društvenoj skupini može naći zadovoljenje i ostvarenje svojih temeljnih potreba, ali neće – kao ni neki mistici – prešutjeti opasnost koja prijete autentičnoj religioznosti od vjerskih institucija i njihovih vođa, koji se više brinu oko organizacije svojih institucija nego za duh svoga izvornog utemeljitelja. Dodaju također kako vjerska praksa nepobitno svjedoči da vjerski predvoditelji često dolaze na čelo zajednica ne ponajprije zato što su ljudi visokoga religioznog iskustva, nego zato što, kao i u svakoj birokraciji, između ostalog:

- a) poslušno podržavaju i promoviraju organizaciju kao takvu (npr. bezuvjetna lojalnost aktualnim nositeljima institucije),
- b) nema velikog izbora dovoljno kvalificiranih crkvenih službenika,
- c) niska duhovna razina nekih vjerskih zajednica više traži mehanicistički i materijalistički usmjerene predvoditelje nego one koji bi uz to imali i visoku duhovnu dimenziju,
- d) određena vjerska institucija zna preferirati vlastitu čvrstu strukturu nego autentični duh osnivatelja i visoku duhovnu razinu zajednice,
- e) te što vjerski predvoditelji, koji bi trebali biti sposobni sadržajem i načinom uspješno i stručno promicati duhovne vrijednosti svoga osnivatelja, po svojim osobinama i sposobnostima to nisu u stanju.

U tom smislu više je psihologijskih stručnjaka na temelju istraživanja upozorilo da organizirana religija, institucija, može postati pravi neprijatelj autentičnoga i plodnoga religioznog iskustva (Maslow, 1964.). Ni Krist o tome nije šutio. Glasovito je ono njegovo upozorenje da se čuvamo “onih u dugim haljinama”, koji ispunjaju propise, a nemaju ni obične ljudskosti i duhovnosti. Posebice je upozorio prve predvoditelje kršćanstva da su oni i svi vjerski lideri po svojoj zadaći “sol zemlje i svjetlo svijeta”, pa neka budu stalno na oprezu, jer “ako sol obljutavi onda nije nizašto nego da se baci i pogazi” te “ako svjetlo ne svijetli u tami”, tama će ga obuzeti.

Što se tiče opasnosti pukog zadovoljavanja zakona i propisa, dobro je poznat onaj biblijski zapis o dvama poučnim moliteljima u hramu. Prvi se skupio na dnu hrama tražeći skrušeno od Boga oprostjenje za svoje mane i zla djela, a drugi pred oltarom isticao kako ispunja sve propise i kako nije kao onaj grešnik na dnu hrama. Krist za trajnu pouku svojim nasljednicima objasni kako je onaj

“grešnik” otišao kući opravdan, a onaj što je ispunjao sve propise – nije.

Očito, ispunjanje propisa nije mnogo ako ono ne pomaže da se drugoga više poštuje, da se nad njima ne oholi, da ga se ne ponižava i osuđuje... Ljudskom biću je ipak najvažnije – biti dobar čovjek. Ako to nije, uzalud mu ispunjanje propisa do zadnjeg stavka!

U Buntića nalazimo na svakoj službenoj i anegdotalnoj razini upravo takav duh. Od onoga javnog kritiziranja licemjerja u pitanju franjevačke upotrebe novca na jednom Generalnom kapitulju franjevačkog reda (kad su ga doslovce stjerali s govornice, da bi nakon nekog vremena u praksi cijelog reda uvažili Buntićevu kritiku) ili od inzistiranja na praktičnosti i nedvojbenim potrebama naroda u prepiskama s nadbiskupom Stadlerom, do anegdote s krunicom. Naime, u jednom francuskom samostanu braća su prijeko gledala na fra Didakovu krunicu o pasu, jer upadno nije bila propisane veličine. Kad su mu to ozbiljno prigovorili, on je sve okrenuo na polušalu i kasnije prihvaćeno objašnjenje, kako je u Hrvatskoj rat i siromaštvo, pa nema dovoljno ni žice za krunice.

Osim uviđanja opasnosti koje izlaze iz crkvenih institucija, Buntić je to otkrivao još više – u državnim institucijama. Stoga ih je bez imalo okolišanja, ali ipak bez vrijeđanja, žestoko kritizirao. Desetine i desetine njegovih pisanih prosvjeda vlastima u Beču, Sarajevu i Beogradu takav Buntićev duh nedvojbeno otkrivaju (usp. Nikić, 2004.).

Velika duhovna snaga, hrabrost i upornost

---

*Zar je moguće osim u ozračju slobode djece Božje...
nastupati tako slobodno i odvažno,
a opet nikad nepromišljeno i agresivno!*

Dr. fra Ivan Dugandžić

Buntić je većinu svoga javnog djelovanja proveo u iznimno teškim i napornim prilikama. Bilo je to vrijeme velikog materijalnog siromaštva, krajnje gospodarske i prosvjetne zaostalosti, vrijeme užasa rata, neosjetljivosti političkih moćnika, teških bolesti i dugogodišnje gladi. Malo je Buntićevih koraka u takvim zlim vremenima gdje se ne primjećuje njegova orijaška duhovna snaga, hrabrost i upornost u borbi za bolje. Iz Buntićevih tekstova i opisa (drugih) njegova djelovanja bjelodano je vidljivo da je – što su prilike bile teže i opasnije za pojedince, narod i narode – on tim više pokazivao ove spomenute osobine.

Dodajmo i to da je ta njegova i psihička i kognitivna snaga, koja je uključivala visoku razinu bistrine, obično prijateljica visoke zrelosti čovjeka. Pri tome je važno napomenuti kako se Buntić znao zdravo nositi i s nesporazumima i sukobima, koji su neizbježni u ljudskom djelovanju i s njima treba unaprijed računati. Međutim, a to je vrlo važno, on se i u njima korektno vladao, pa stoga nije čudno da su ga poštivali i neistomišljenici, čak i neprijatelji. Buntić se mogao s nekime neslagati u jednoj stvari, a s istim u drugoj surađivati. Među ostalim, za to je ilustrativan odnos s Isom Kršnjavijem, koji se zrcali kroz dvadesetak Buntićevih pisama koja mu je uputio od 1909. do 1918., a čuvaju se u Državnom arhivu Hrvatske.

Uz doslovce stotine priloga koji svjedoče o Buntićevoj snazi, hrabrosti i upornosti, najobuhvatnija djela koja o tome svjedoče svakako jesu: zbirka dokumenata A. Nikića, "Fra Didak Buntić – hrvatski i crkveni velikan", od približno 800 stranica (Nikić, 2004.), Spomenica (ur. D. Ćorić, 1978.), Seljačke škole Hrvatske narodne zajednice (Dobržanski, 1914.), te Život i rad fra Didaka Buntića (Knezović, 1938.).

Unutarnja i praktična usmjerenost prema ljudskim i narodnim potrebama

---

*Plemenit, neustrašiv, pravi vitez bez straha i mane,
on prvi u Bosni i Hercegovini započinje djelo
spašavanja naroda od očigledne propasti.*

Dr. Josip Šilović, hrvatski ban

Ipak je najviše truda ulagao da pomogne siromašnima, djeci i gladnima. ...Kod prvoga popisa djece upisalo ih se na samom Širokom Brijegu i u obližnjim župama preko tisuću... Od toga dana neprestano su roditelji dolazili u Mostar, da pitaju hoće li i kada druga djeca u Slavoniju. Nije im se ništa moglo reći dok nije fra Didak Buntić javio iz Bosanskoga Broda, da se svi spremaju, da će i drugi biti primljeni... Rastanak roditelja i djece bio je nada sve dirljiv...: "S Bogom dušo...Budi dobar... Slušaj gospodara bolje nego svoju majku...Bog zna hoćemo li se ikada više vidjeti..." – dovikivali su roditelji. I dok se vlak stanicom lagano kretao i majke su s njime usporedno trčale, da još jedanput vide milo čedo, da mu još jedanput prigušenim glasom doviknu...

Dr. fra Dominik Mandić

Konkretne ljudske i narodne potrebe bile su fra Didakova polja rada. Najčešća su bila područja njegova djelovanja koja su izravno odgovarala nasušnim potrebama čovjeka i svijeta oko njega: siromaštvo i ljudska bijeda, karitativno, pedagoško, prosvjetiteljsko, gospodarsko, ljudska i narodna prava, pastoralno, općecrkveno, franjevačko i političko. Uz poznatu dokumentaciju o tome u brojnim spisima, svjedoče to i najnovija istraživanja kao što su sljedeći prilozi: Djelatna ljubav fra Didaka Buntića (Leutar, 2008.), Duhovnost i dobrota fra Didaka Buntića (Sekulić, 2008.), Nacionalno preporodno djelovanje biskupa Jurja Dobrile i fra Didaka Buntića – sličnosti i razlike (Trogrić, 2008.), Usporednice franjevačke karizme služenja siromasima u životu i djelu fra Didaka Butnića i bl. Marije Propetog Isusa Petković (Knezović, 2008.) i još neki. Isus je za fra Didaka najveći ideal kad hrani gladne, omogućuje ribarima ulov, kada daje vid slijepcima, kad liječi ženu od dugogodišnjega krvarenja, kad tješi žalosne i ucviljene, razveseljuje djecu i slično, a tek onda govori o većim vrijednostima. Redoslijed od “nižih” potreba (hrana, piće, krov nad glavom, zdravlje) do “viših” čovjekovih potreba (povjerenje, sigurnost, ljubav) utvrđuje suvremena psihologija kao jedino ispravan (Ewen, 1993.; Maslow, 1964.).

Buntić nije samo od Boga molio za “prava naroda” te “da se po svem svijetu učvrsti blagostanje naroda, siguran mir i sloboda vjere” (Nedjeljni i blagdanski misal, Sveopća molitva, 1992., str. 99), već je sve poduzimao da tako bude. To je ono što se danas u suvremenoj psihologiji zove *kolaborativnim pristupom* u vjerničkom zdravom i uspješnom suočavanju sa životnim nevoljama (usp. Pargament, 1997.). Neki ljudi u potrebama obično samo mole, a ništa ne poduzimaju da sami riješe problem ili bez Boga sami pokušavaju riješiti ono što im je potrebno. Ni jedno ni drugo nije učinkovito kao spomenuti kolaborativni pristup.

Bila je to Buntićeva zauzetost za dobro ljudi, učinkovita konkretna karitativna usmjerenost: vjera “po kojoj se živi”, to jest Riječ Božju sluša, propovijeda i po njoj se vlada, posebice djelujući prema ugroženim slojevima društva, kao što su sirotinja, djeca, žene, nepismeni, vojnici i drugi slični.

Unutarnja i praktična usmjerenost na društveni napredak kao početak kraljevstva Božjeg na zemlji

---

*Njegova vjera u uspjeh, poznavanje narodne duše,
njegovih vrlina i mana, neumornost i ustrajnost,
rad i neprestani rad pripomogli su
isto tako da to svoje djelo izvede.*

Dr. Ivo Dobržanski

U kontekstu pomoći svagdanjim čovjekovim potrebama nailazimo u fra Didaka na neobično motiviranje ljudi za svekolik društveni napredak. U velikoj brizi za društveni napredak nije bilo toga polja na kojemu Buntić nije pomagao. Nevjerojatno je ali istinito, izgledalo je da iz njega djeluje desetak ljudi i desetak stručnjaka. Ono što Buntić sam nije znao raditi ili nije mogao sam ostvariti, nije se ustručavao to priznati i tražiti stručnjake za to. Ali poticaj i ideja redovito su dolazili od njega. On vidi nepismenost, i odmah smišlja kako ljude opismenjivati. Vidi važnost "otvaranja vidika", upoznavanja europskih znanstvenih i kulturoloških dostignuća i poznavanja stranih jezika, pa odmah traži i nalazi mogućnost studija po najboljim europskim sveučilištima. Prepoznaje visoku kvalitetu hercegovačkog duhana – on čini sve da bi potaknuo ljude na sadnju, a društvenu zajednicu na izgradnju Otkupne stanice i zapošljavanja radnika u njoj. U zemlji nastaje ljuta glad, poznato nam je – on pronalazi spasenje za tisuće djece u drugim hrvatskim krajevima i obiteljima. Hrvatski regruti postaju žrtve nenarodne vlasti, on ne ostaje prekrivenih ruku. "U zemlji kamena" dovodi iz Dalmacije, pa i iz Italije, učitelje klesare da podučavaju domaće ljude u tom važnom zanatu. Okrenut je Božjoj prirodi, pa sa stručnjacima predlaže najbolje sorte voća i povrća za svoj kraj, a nije šutio ni o najboljim vrstama stoke potrebnima za taj kraj. Močvarno polje njega potiče na najsuvremenije načine isušivanja i natapljanja te uzgoja prikladnih poljoprivrednih kultura. Nije bilo telefona, on je pokrenuo njegov dolazak; nije bilo maslina, on je naručivao sadnice. Znao je kako izravno iznijeti potrebe svoga naroda, i pred carem u Beču, i pred odgovornima u Sarajevu i Zagrebu, i pred vlastima u ne baš prijateljskom Beogradu! Smeta ga licemjerstvo i praktični mediokritet u crkvenim krugovima, pa gdje god stigne, diže svoj glas. Ponekad i svojim fratrima zna reći da su oni tu radi naroda a ne radi sebe. I tko bi sve nabrojio gdje je on pronicavo i uspješno djelovao!

Naprосто, vidljivo je na mnogo mjesta da je za Buntića kraljevstvo Božje počinjalo ovdje i sada, među nama na zemlji, i da smo pozvani da ga i izgradnjom materijalnoga počnemo uspostavljati. Češće sam na našoj i fra Didakovoj rodnoj Paoči slušao svjedoke koji su se na neki sličan način sjećali takvog Buntićeva poticanja svekolikog društvenog napretka. Tako sam često slušao od svoga oca Andrije, ali i od dvojice susjeda koje je fra Didak kao djecu spasio od gladi vodeći ih u Slavoniju (Mate Ćorić i Stanko Buntić zvani Laik), kako je fra Didak u motiviranju ljudi za napredak često znao govoriti kako smo mi ovdje na zemlji da svojim trudom i uz pomoć Božju počnemo graditi “raj na zemlji” i “Misir” u kraju koji nam je Bog stavio na raspolaganje. Također mi je Šimun Buntić svjedočio kako je fra Didak jednome od suseljana koji se malo ustezao oko kalemljenja voćaka i davanja puta “preko svoje njive”, doviknuo: “*Bolan Roko, pusti da nebo makar malo počne ovdje na zemlji!*”!

Unutarnja i praktična usmjerenost na “terapiju prosvjetiteljstvom” za dobro pojedinca i društva

---

*Vaši uspjesi na polju pučke prosvjete zaslužuju,
da Vam se u nebu bilježe u velike knjige zasluga.*

Dr. Iso Kršnjavi (fra Didaku)

Svi dokumenti o ovom predmetu, posebice istraživanja na ovom polju I. Dobržanskog (1914.) i M. Šakote (2008.), pokazuju da je Buntić najvećim dijelom ispravno postupao i psihološki i pedagoški. Taj način postupanja najbolje odgovara danas općeprihvaćenim psihološko-odgojnim postavkama nezaobilaznog stručnjaka na ovom polju, K. Rogersa. To je svojevrsna društvena “terapija prosvjetiteljstvom”, u kojoj je nezaobilazna važnost svijesti o vlastitoj moći i snazi.

U tom pristupu posrednik i predvoditelj promjena ne rješava probleme čovjeku, nego mu pomaže da svojom vlastitom snagom sam nauči pomagati sebi. Pri tome je nužan trostruki pristup: a) *empatija*, koja nam omogućuje da komuniciramo s ljudima, da uistinu pravo shvatimo njihove emocije i bolje “osjetimo” njihove potrebe, onda b) *bezuwjetna pozitivna pažnja* koja nam omogućuje da prihvaćamo ljude i njihove potrebe bez cjenkanja te c) *kongruentnost, iskrenost* – vrlina iskrene ljubavi i pažnje prema ljudima i njihovim potrebama, bez ikakva pretvaranja (usp. Ewen, 1993., s. 373-396; Rogers, 1961.).

Tek kad ljude nadahne određena razina svekolikog društvenog prosvjetiteljstva, u kojem shvate i tko su i što su, kolika im je snaga i kakve im se nepravde nanose, koje su im mogućnosti i koja nezaobilazna prava, kad procjene što je moguće, a što su samo lijepe želje, kad doznaju koja vlast brine za njihov narodni napredak, a koja za svoje interese, tek onda počinju stvarati uvjete za društveno ozdravljenje i društveni napredak. A Buntić je sve to vrlo dobro shvaćao i ljude na tom planu osvješćivao. Više je puta znao ponavljati pred narodom: “*Nikome ne dajte prilike da vas prevede žedne preko vode*”.

Duhovno i praktično osvjedočenje o franjevaštvu ponajprije kao pomoći narodu i svijetu oko sebe

---

Vrijeme je bilo kritično i teško i tražilo je velika čovjeka. Dobilo ga je u fra Didaku. On je već bio velik. Kao provincijal nije velik postao, ali je velik ostao i u veličini porastao.

Dr. fra Rufin Šilić

Čitajući fra Didakove spise i one o njemu, slušajući uspomene njegovih učenika, suradnika i šticećenika, još jedna Buntićeva karakteristika izlazi na površinu: bio je to “*najnarodniji narodni fratar*”, koji je pokazivao put franjevačkom djelovanju, preporukama “*izgori, nestani, žrtvuj se za narod, pa ćeš i mrtav živjeti u živoj uspomeni živoga naroda*” (Šilić, 1972., s. 1-5). U svojim pisanim i usmenim porukama kao provincijal svojim fratrima nikada nije preporučivao da u franjevačku provinciju spada opće dobro “*našoj brizi povjerenoga kršćanskog puka*”. Na sastanku svih šest hrvatskih franjevačkih provincijala u Sarajevu, u studenom 1919., prolazi Buntićeva ideja da se u okružnicu koju su tiskali i uputili svim fratrima svih provincija na prvo mjesto u naslov stavi poziv: “*Nama je raditi za narod*”, a tek onda u drugom dijelu okružnice govori se o tome kako ćemo biti “*pravi Franjini sinovi*” (Arhiv provincije 52, fol. 278). Ta i svoju prvu, nastupnu okružnicu fratrima kao provincijal počinje već poslovičnim riječima: “*Hvala vam na ljubavi prema domovini i serafskom redu...*”. Dakle, najprije potrebe domovine, pa onda fratarske potrebe!

Razgovarajući više puta o toj temi s posebnim očevim prijateljem, fra Vojom Mikulićem, fra Didakovim đakom i njegovim dobrim poznavateljem, znao mi je na svoj karakterističan način ovako govoriti (naravno, para-

frazirajući): *A ti, mali, upamti, fra Didak je znao da će se fratri uvijek nekako snaći, ali narodu treba pomagati. Čuvajte se, govorio je fra Didak, da ne ispunjate u samostanu svoje regule i ugadate svojim... i ćeifima, a zaboravite da ste vi tu prvotno za potrebe naroda. I još jednu fra Didakovu po fra Vojinu svjedočenju: važnije je pomagati narodu, nego ugadati fratrima!*

Ovakva fra Didakova usmjerenost franjevaštva narodu i njegovim potrebama vidi se i po brojnim kasnijim istraživanjima, primjerice, fra Gracijana Raspudića (Raspudić, 1969.), kao i u novijim priložima, primjerice, fra Ignacija Gavrana (1988.), fra Ante Marića (Marić, 2008.) ili dr. Stipe Tadića (Tadić, 2008.). U tom smislu potpuno je ispravan zaključak fra Rufina Šilića:

“Bio je čovjek slobode. Protivnik sitnih propisa i ograničavanja, a prijatelj svake inicijative i zanosu. Bio je narodni čovjek. Sav svoj život i sve svoje utrošio je u radu za narod. Povrh toga, rad za narod bio mu je metar kojim je mjerio vrijednost svega, pa i duhovnosti svoje braće” (Šilić, 1978., s. 103).

Duhovno i praktično osvjedočenje o neizostavnoj vrijednosti poštenja u politici

---

*Fra Didak je bio genij dobrote,
pošten i iskren svećenik-franjevac i javni radnik*

Fra Didak Ćorić

U velikim nevoljama poraća i svekolikog jada svoga naroda Buntić je bio i narodni delegat i narodni poslanik u saveznoj vladi, a glatko je i bez osobnog agitiranja dobivao sve političke izbore. Međutim, cijeli je niz dokumenata koji pokazuju kako je Buntić dospio u vrh političkog života zemlje isključivo zbog narodnih potreba. Jer je uviđao da tako za svoj izmučeni narod može više dobra učiniti. To *“bavljenje politikom”* bio mu je najveći i najgorči teret koji je u životu nosio, ali kako je to bila cijena određene pomoći svome narodu, strpljivo i odgovorno ga je podnosio. Nije on u okružnom pismu slučajno fratrima pisao sljedeće:

“Ne možemo se potpuno odreći ni od političkog rada. Ali to je posao najmanje doličan jednog redovnika i najnezahvalnije od svega što radimo... Što manje politike za nas je najbolja politika. Zapamti si dobro, mladeži, što ću ti reći: u igri, u lovu, u politici nikad lovorike ubrati nećeš” (cit. prema Šilić, 1978., s. 100).

Pri tome, ono što Buntić za vječna vremena nudi kao primjer na ovome polju rada, to je svakako – poštenje u politici. To pokazuju desetine i desetine napisa iz toga vremena (usp. Knezović, 1938.), ali i najnovija istraživanja povjesničara, primjerice prilozi “Fra Didak Butnić” (Raspudić, 1969.), “Fra Didak Buntić – dobrotvor Hercegovine” (Ćorić, 1978.), “Fra Didak Buntić i hrvatska politika u BiH” (Krišto, 2008.) i “Političko djelovanje fra Didaka Buntića” (Šarac, 2008.). To su mu javno priznavali redom i politički protivnici i neistomišljenici. I nakon tog djelovanja ostao je “čista obraza pred svima” (usp. Raspudić, 1969.). I sam se fra Didak držao onoga što je javno govorio i pisao od ranih dana svoga političkog djelovanja.

Primjerice, u pismu dr. Isi Kršnjavome Buntić ističe i ovaj stav:

“I dok se god hrvatski narod kulturno, gospodarski i moralno ne pridigne i ne osnaži, slabo ćemo imat prijatelja ‘census dat amicitias pauper ubique jacet’. Zato ja onog smatram najboljim političarom hrvatskim koji će najviše doprinijeti da se naš narod na taj način pridigne i ojači” (Buntić, D., 1911.).

A sam u “Hrvatskoj zajednici”, pod nadimkom Selim, piše i sljedeće:

“Narodni zastupnici imaju u prvom redu paziti na potrebe zemlje, na njene interese, te kao i svaki plemeniti kućedomaćin uzeti i odobriti zajam najprije za ono što je nužno, a kad se nuždi udovolji, onda za ono što je zemlji korisno i tek onda, ako se može, misliti na luxus i na ono što bi zemlji od uresa bilo” (Selim, 1912., s. 1).

Nije nikakvo čudo da je sam Stjepan Sarkotić, kritičan zemaljski upravitelj Bosne i Hercegovine u austro-ugarskoj državi, i ovo napisao o Buntiću:

“Evo čovjeka visoke časti, koji objektivno sudi, neustrašivoga Hercegovca, hrvatskoga rodoljuba bez straha, duhovnog i političkog vođe... Fra Didak nije bio samo duhovni vođa nego također istaknuti politički vođa svoga naroda. Gdje je on stajao, stajala je cijela Hercegovina. Hrvatski narod ga je slijedio gotovo slijepo, i s pravom, jer boljega predstavnika hrvatske duše, hrvatske misli nije ni mogao izabrati...” (Nikić, A., 2004., s. 590-591).

Koliko je Buntić bio u stanju žrtvovati svoj vlastiti politički ego za opće dobro, pokazuje i sljedeća epizoda. Buntić je bio državotvorni Hrvat, neskriveni prijatelj Stranke prava Ante Starčevića. I u nametnutim jugoslavenskim prilikama pokušavao je izboriti slobodu i samostalnost svih hrvatskih pokrajina u novoj državi po načelima demokracije.

Bila je javno poznata činjenica da nije volio Pučku stranku, premda je bila izrazito katolička, jer je bila jugo-

slavenski orijentirana. Međutim, kako je bio pravi demokrat i htio raditi za opće dobro, pod neskrivenim, pa i grubim pritiskom biskupijskih vlasti i jedne snažne generacije u svojoj Provinciji, a da izbjegne raskol u lokalnoj Crkvi i svojoj Provinciji, pokazao je nevjerovatno visok stupanj nesebičnosti, učinio je, kako sam kaže, “*veliku moralnu žrtvu*” i prihvatio da bude na izbornoj listi Pučke stranke. Kad ga je narod izabrao za svoga predstavnika na listi te stranke, a “*koje se program kosio s njegovim uvjerenjem, on je primio tu dužnost*” (usp. Ćorić, D., s. 18). Koliko je god doživio velik uspjeh na tim izborima, to mučno prihvaćanje “*moralne žrtve*”, njega je “*do smrti boljelo*” (usp. Šilić, 1978.). Ojađeno je znao najbližim suradnicima tužno govoriti, kako mi je u svom narodnom stilu svjedočio fra Vojo Mikulić: “*E tu sam morao veliko g... pojesti!*”

Eto, ako je što bilo za boljitak njegova naroda, svaku je žrtvu bio spreman podnijeti. U ovome me podsjećao i na sv. Pavla, koji je znao govoriti da bi za spasenje bližnjih bio spreman – i proklet biti.

Unutarnja i praktična usmjerenost na vrijednosti ekologije kao konkretne brige za čuvanje i unapređivanje prirodnih resursa

---

Nema plodnije i od Boga blagoslovljenije zemlje i ako je malo ima, kao što je Hercegovina. Samo neka nije gladna ni žedna, s njom se ni Misir takmiti ne može. A što je gladna, što je žedna to je opet naša krivnja, t.j. naš neracionalni postupak sa šumom i gnojivom... Gola majka zemlja ne privlači sebi oblaka i bez sumnje da bi se i klimatske prilike kod nas znatno promijenile kad bi se krš pošumio”.

Fra Didak Buntić

Fra Didak je, brojni su svjedočili, volio prirodu kao i sv. Franjo. Kad god je mogao, molio se u prirodi, u osami gdje je još samo mogao slušati šumove vjetra i glasove ptica. On je također “*upozoravao na zdravu prehranu, čisto podneblje i naravan život...*” (usp. Nikić, 2004., s. 254-272). Čini se da je Buntić bio prvi brižni ekolog u Bosni i Hercegovini, a možda u tim dimenzijama i u cijelom našem narodu. Već je tada stručno znao upozoravati i na klimu i klimatske utjecaje te na sve u prirodi što su te promjene mogle donijeti.

Bio je zagrijan za uljepšavanje i čuvanje blagodati Božje prirode. Zasađene su tisuće i tisuće raznih voćaka i divljaka koje su se onda kalemile, zidovi i grudine zaodijevali su se u odrine, njive u djeteline i repu, a ispred seoskih

kuća sađeno je cvijeće. Promicao je pošumljivanje goleti, posebice sadnju maslina, upućivao na pčelarstvo i najbolje pasmine stoke. Dovodio je stručnjake za meliorizaciju polja, izgradnju poštanske i telefonske mreže, promicao nove i bolje vrste loze i duhana, iz Italije dovodio majstore koji su u našem obilju kamena ljude učili klesarski i zidarski zanat. Znao je reći, na Paoči pričaju: *Ljudi moji, svaki je kamen da se kuća gradi!* Naprosto, on je teoretski i praktično poučavao ljude po selima kako će racionalno obrađivati i iskorištavati svoju zemlju i posjede, posvećujući posebnu brigu odabiranju kultura koje će bolje odgovarati domaćem tlu i donositi i veće i zdravije prihode, uzgajanju voća, povrća i stoke te najprikladnijem obnavljanju i korištenju šume (usp. Zubac, 1978.).

Sjećam se, uvijek kad bi se među starijim ljudima u tom našem neobičnom selu počeo spominjati fra Didak, nailazile su raznolike teme, ali dvije se nikada nisu zaobilazile: spašavanje djece od gladi i njegova ljubav za čuvanje i uzdizanje proizvoda škrte, a tako rodne hercegovačke zemlje. Izgleda da nitko prije njega u tim krajevima nije s tolikim zanosom govorio o tom "Misiru" na čijoj "majci zemlji" sve najbolje može rasti, o šumi koja će par godina nakon pošumljivanja porasti, o blagodatima zdrava maslinova ulja, o čuvanju čiste vode na "Butnića bunaru" i izvoru Palačku, o ptičjim gnijezdima u Rokića ogradama, o divljim golubovima što zimi padaju po njivama, na koje ne treba pucati...

O tom Buntićevu stalnom nastojanju oko očuvanja i uzdizanja prirode i prirodnih resursa svjedoče i najnoviji znanstveni prilozi, kao što su onaj dr. Anđelka Vrsaljka (2008.) "*Providosno poimanje ekološko-biološkog bogatstva Hercegovine u osobi fra Didaka Buntića*" kao i dr. Jakova Pehara (2008.) "*Poljoprivreda Hercegovine u vrijeme fra Didaka Buntića*".

DVIJE NAPOMENE

O negativnim pisanim reakcijama na Buntića

Na kraju treba spomenuti još jedno. Ako pretražimo negativne pismene reakcije na Buntića i njegovo djelo, nećemo ništa ozbiljno i statistički značajno naći. Ono što su mu u crkvenom ozračju prigovarali, kao ono na Kapitolu franjevačkog reda: "Descende, satanas" ili među njegovim fratrima, može se bez dvojbe svesti na drukčije koncepte duhovnog djelovanja, a djelomice i na "invidia clericalis", na kleričku zavist. Ono što mu se u tom ozračju prigovarava-

lo, pokazalo se da su to zapravo njegove vrline, a ne mane. Međutim, u Buntićevu političkom okruženju, ako se ne obaziremo na sitna politikantska podmetanja klipova, još je uvijek ostala neistražena jedna osoba i njezine vrlo negativne reakcije na Buntića. Bio je to vodeći hrvatski političar i vođa – Stjepan Radić. Kad sam još 1970. prihvatio zamolbu uredništva časopisa “Jukić” da napravim dokumentirani prilog o životu i djelu fra Didaka Buntića, šokirale su me te Radićeve izjave. Više iz puke znatiželje nego iz znanstvenih aspiracija počeo sam još tada tražiti otkud to da je Radić dotle išao da potpuno negira Buntićevo djelovanje, nazivajući ga čak “prevarantom” i optužujući ga da je pronevjerio “dvadeset kilograma zlata”. Ukratko, pokazalo se sljedeće:

- To je toliko suludo zvučalo, da to nitko nije uzeo ozbiljno.
  - Ne navodi Radić ni jednog jedinog argumenta za te svoje tvrdnje o Buntiću.
  - Stjepan Radić je povremeno imao slabost lažnog ocrnjivanja svojih političkih protivnika.
  - Poznato je da je Radić bio bijesan što je Buntić odbio prijeći u HSS, njegovu političku stranku.
  - Također nije mogao prihvatiti da je njega, Stjepana Radića, Buntić uvjerljivo pobijedio na izborima u BiH.
- Bez obzira na ove početne zaključke, još je pred nama posao izazovnoga znanstvenog rada koji bi temeljito analizirao Buntićevo političko djelovanje, a s posebnim prilogom o odnosu Radić-Buntić.

O utjecaju okolinskih faktora na ličnost fra Didaka Buntića

Mnogi su se dosad pitali što je sve utjecalo na to da je jedan mladić iz malog sela Paoča postao “*najoriginalnija, najjača i najizrazitija ličnost u novijoj povijesti Bosne i Hercegovine*”? Kao odgovor na to pitanje ovdje dodajem mozaik cijelog niza činjenica koje će donekle doprinijeti psihološko-socijalnom razjašnjenju toga pitanja.

Na osobnom planu nije beznačajno da je mali Franjo (kasniji fra Didak) rano ostao bez oca, s majkom, u istom kućanstvu – s pet dobrostojećih i pismenih stričeva. Njemu kao siročetu iskazivali su bez sažaljevanja posebnu pozornost odmalena ga učeći čitati i pisati, a i čitajući mu ono najzanimljivije iz Banuše, Stipanjače, iz Kačića... Junačke pjesme, sjajna odora narodnog vođe Musića i sličnih, budili su odmalena u Franji želju za viteštvom i visokim dometima. Nije beznačajno što je obitelj imala imanje i u duvanjskom kraju (Lipa) i što je Franjo i tamo odlazio.

Osim toga, počeo je dolaziti u izravan kontakt s učenicima franjevcima i vojnim osobama, koji su odmah zamijetili tu njegovu prirodnu nadarenost duha i tijela. Tako ga je župnik fra Augustin Zubac, i sam s Paoče, uzeo k sebi kao desetgodišnjeg dječaka da u župi Gradnici završi osnovnu školu, a poslije ga poslao u gimnaziju franjevcima u Široki Brijeg. Iz obiteljskog druženja s nekim stražmešтром u duvanjskom kraju, kao dvanaestogodišnjem dječaku, Franji je došla ponuda da pođe u kadetsku školu. Sve u svemu, psihološko-edukativno gledano, vrlo korisno je bilo što je mali Franjo zarana osjetio da "značajni drugi" vjeruju u njegove natprosječne mogućnosti i vide ga na natprosječnim razinama. Pa i geopsihologija bi mogla nešto reći o samom utjecaju klime, zemlje, položaja sela i prirode (usp. Arnold, Eysenck, Meili, 1996., 726), a još više ekološka psihologija o svekolikom utjecaju fizikalne i društvene sredine na sposobnosti i karakteristike ličnosti, u našem slučaju maloga Franje (usp. Petz, 1992., s. 90).

Ono što se iz dokumenata pokazuje nedvojbeno, jest "otvaranje horizonata" koje je fra Didak kao student od 18 godina počeo stjecati iskustvom na studiju u Innsbrucku, gdje je proveo šest godina. Diplomirao je teologiju i studirao dvije godine staru klasičnu filologiju. Po mom skromnom mišljenju, to su bile najpresudnije godine za njegovo buduće djelovanje. Tamošnji bogoslovni fakultet i konvikt *Canisianum* primali su samo najbolje studente iz svih zemalja Europe i Amerike, pa je tako fra Didak, koji je bio znatiželjna duha i otvoren za sve što je "bolje", imao prigodu upoznati ljude i život na najrazličitijim stranama svijeta. On koristi školske praznike za učenje talijanskog u Italiji, a francuski i engleski uči s Francuzima, odnosno s Amerikancima.

Mladac Buntić htio je i imao prigodu "*saznati što je ono što razne narode spaja i razdvaja i što svaki kao svoje vlastito dobro daje zajedničkoj kulturi zapadnog svijeta... Paralelno počinje proučavati klasične jezike i literaturu. Ako je igdje ispjevana pjesma slobodi i ljudskom dostojanstvu, to je sigurno u književnosti starih Helena i Latina. Tim studijem još je više upoznao najveće ljudske vrijednosti, koje jedine mogu općoj ljudskoj zajednici donijeti međusobno poštovanje i ljubav i ukinuti zapreke mržnje i nasilja*" (Ćorić, D., 1978., s. 12-13).

A onda ozračje njegove i naše rodne Paoče, koje je živjelo i živi možda više nego druga mjesta u svijesti domaćih ljudi i njegovoj obitelji. Bez obzira na to što je spadala u najmanja mjesta Hercegovine, Paoča, smještena uzduž između dva brdašca (Ćasak s juga i Kadunjača sa sjevera), dvadesetak kilometara zračne crte od mora i na oko 225 m nadmorske visine, otkad se zna za nju imala je posebno

društveno značenje u tom kraju i ljudima u njoj otvarala posebne, šire vidike u svijet.

Prvi put se spominje u Dubrovačkim arhivima 1432. godine, u svezi s carinarnicom koja je ondje bila. Seoce je pripadalo župi Brotnjo, sa sjedištem u Gradničima (s kojima graniči), a koja je bila posvećena sv. Vlahu, u lokalnom govoru – sv. Blažu.

“Župa je dugo vremena bila pod jurisdikcijom (vlašću) biskupa slobodne republike Sv. Vlaha (Dubrovnik), pa je za svog zaštitnika uzela istog sveca..., da na taj način naglasi i svoju težnju za slobodom. Ta se težnja nije mogla sakriti samo u misli, nego se jasno odražavala i u vanjskom djelovanju i odatle širila po svoj župi, kojoj je pripadalo cijelo Brotnjo i Luka do Gabele” (Mikulić, M., 1903., prema “Godišnjak..., 2005., s. 27).

Prije turske okupacije na Paoči je bila starokršćanska crkvice sv. Ivana. Nakon turskog rušenja danas je sačuvana samo u toponimskim imenima “Sutivan” i “Pod Sutivanom”. Odmah iznad izvora žive vode Palačak (po kojem je Paoča i dobila ime) prostiralo se plemičko “Krešića greblje” s nekropolom od dvadesetak stećaka iz 14. i 15. stoljeća, a oko osam stotina metara istočno i srednjovjekovno groblje Oborine, koje se i danas koristi i u kojem se nalazi stećak s natpisom na bosančici iz 15. st. Uza crkvicu sv. Ivana bila je i “fratarska kuća pokrivena slamom” u koju su se fratri iz Mostara jedno vrijeme bili sklonili nakon turskog rušenja tamošnjeg samostana 1563. godine.

Već u prvom skupnom popisu Bosanskog sandžaka iz 1468., gdje su nabrojena imanja za obvezno davanje poreza Turcima, spominje se na području pokrajine Brotnjo selo Paoča kao okupirano područje s još tri okolna sela, Vionica, Dobro Selo i Lipno (usp. Sivrić, 1997., s. 9).

Kako je Paoča svojim položajem (sunce pada po njoj i kad izlazi i kad zalazi), pitomošću, plodnim malim poljem ispod kuća, na kojem uspijevaju sve vrste mediteranskog voća i povrća, te izvor-vodom, vazda čuvala i privlačila svoje ljude, na njoj su kao ni u jednom selu u tom kraju, age i begovi u 17. stoljeću izgradili sebi pet “turskih kula”, a donji dijelovi četiriju kula dobro su sačuvani (u vlasništvu obitelji Zubac, Ćorić, Kordić i Paponja), te se još koriste u stambene i/ili gospodarske svrhe.

Također je zanimljivo da su Paočani od davnina i čuvali svoja imanja na Paoči i odlazili u svijet, tako da od fra Didakova vremena do danas, Paočka kronika svjedoči, žive ili su živjeli Paočanke i Paočani i njihovi potomci po Hrvatskoj, Americi, Austriji, Belgiji, Francuskoj, Italiji, Kanadi, Mađarskoj, Makedoniji, Nizozemskoj, Njemačkoj, Srbiji, Švicarskoj i Vatikanu.

Visok stupanj tradicionalnog međusobnog poštivanja i tolerancije Paočanki i Paočana ilustrira i sljedeća činjenica. Dok su oslobođenjem od surove, često krvave 400-godišnje turske okupacije i dolaskom Austrije 1878. godine age i begovi bježali “glavom bez obzira” ili bili protjerivani, na Paoči je i u ta opasna prevratnička vremena ostala zaštićena jedna aginska obitelj, tu među samim Hrvatima i katolicima. I to – nevjerojatno ali istinito, njezin je posljednji član “na konju” odselio i prijateljski je ispraćen s Paoče – 1936. godine.

Danas Paoča živi posebno bogatim životom, a na više strana iz nje ima raznih stručnih i visokoškolovanih ljudi, kao svećenika, liječnika, ekonomista, inženjera, književnika, visokih vojnih časnika, ministara, pa je to i mjesto donedavnih političkih emigranata i stradalnika-mučenika, ali i žrtava UN-ova Tribunala u Den Haagu.

Uz spomenuto povijesno kulturno naslijeđe Paoče, danas su tamo još dvije spomen-kapelice (jedna posvećena Bezgrešnom začecu, a druga Vinogradarima), dva srednjovjekovna groblja (Krešića greblje i Oborine) i jedno novo (Stoci), nekropola od dvadesetak stećaka, dva-spomen obilježja (poginulima u dva svjetska i u Domovinskom ratu) te spomen-obilježje fra Didaku Buntiću, a koje će kroz sljedeću godinu-dvije biti još prošireno obnovom njegove rodne kuće i njegovim malim muzejom u njoj.

Spomenimo također da ime Paoče danas stiže kao “zaštitni znak” i poznato je u petnaestak zemalja (sve do Japana) po izvrsnim autohtonim vinima blatine i žilavke “Podruma Andrija”, za koje i većina Paočana uzgaja svoje izvrsno grožđe. Inače, Paoča danas ima pedesetak obitelji s približno 180 duša, i to je više nego ikad dosad u njezinoj pisanoj šeststoljetnoj povijesti.

ZAKLJUČAK

Kad smo (nakon 16. godina, o.a.) izvadili kovčeg iz groba i otvorili ga, svi smo vidjeli fra Didakovo tijelo čitavo. Začudili smo se. Izgledao je kao živ. Ja sam prvi uzeo tijelo fra Didakovo. Prenijeli smo njegovo tijelo i stavili ga u novi sanduk od pocinčanog lima. Zaletovali ga i prenijeli u Mostar...

Dr. fra Bonicije Rupčić
(sa skupinom medicinskih i crkvenih stručnjaka)

Nakon takvog uvida u život fra Didaka Buntića pokazuje se logičnim da o fra Didaku možemo s ponosom govoriti kao o “svecu naših dana”, jer prema stoljetnim uzu-

sima Crkve, svetac je “čovjek koji se odlikuje kreposnim životom”, to jest “umrli čovjek za kojega Crkva vjeruje da je u raj u koga proglašuje uzorom kršćanskog života”. A sve govori da fra Didak to jest i da u svojim raznolikim vrlinama nadilazi brojne dosad proglašene svete, te da sukladno tome zaslužuje da se bez oklijevanja otvori i njegova kauza. Fra Didak Buntić svojim likom i djelovanjem mijenja ustaljenu sliku dobrih ljudi, svetaca i postaje nam uzorom na brojnim područjima suvremenog života.

LITERATURA I IZVORI

- ALLPORT, G. W. (1950.), *The Individual and His Religion: A Psychological Interpretation*. New York: Macmillan.
- ARNOLD, W. i sur. (1996.), *Lexikon der Psychologie*. Augburg: Weltbild Verlag.
- BATSON, C. D., VENTIS, W. L. (1982.), *The religious experience*. New York/Oxford.
- BUNTIĆ, D., Pismo dr. Isi Kršnjaviju, 28. 9. 1911., Državni arhiv Hrvatske, *Ostavština dr. Ise Kršnjavija*, Kut. br. 4., sv. III/5.
- CRAPPS, R. W. (1986.), *An Introduction to Psychology of Religion*. MAcon (Georgia): Mercer University Press.
- ČUVALO, LJ. (ur.) (1969.), *Hrvatski kalendar za 1969.*, Chicago.
- ĆORIĆ, D. (ur.) (1978.), *Fra Didak Buntić. Spomenica o 60. obljetnici spašavanja gladne djece iz Hercegovine*. Mostar – Zagreb.
- ĆORIĆ, Š. Š. (2003.), *Psihologija religioznosti*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- ĆORIĆ, Š. Š. (2007.), *Zdrava i nezdrava religioznost*. Mostar – Zagreb: Fram-Ziral – Glas koncila.
- ĆORIĆ, Š. Š. (2008.), *Žuta neman zavist*. Mostar – Zagreb: Fram-Ziral – Glas koncila.
- DOBRŽANSKI, I. (1914.), *Seljačke škole Hrvatske narodne zajednice*. Sarajevo.
- DUGANDŽIĆ, I. (2008.), Vjerničko nadahnuće fra Didakova karitativnog djelovanja, u: S. Tadić, M. Gabelica, H. Malčić (ur.), *Znanstveni skup 2.-3.* 10.

2008.: *Fra Didak Buntić – čovjek i djelo*. Knjiga sažetaka, Zagreb.

ERIKSON, E. H. (1958.), *Young man Luther: A study in psychoanalysis and history*. New York: Norton.

ERIKSON, E. H. (1964.), *Insight and responsibility: Lectures on the ethical implications of psychoanalytic insight*. New York: Norton.

ERIKSON, E. H. (1969.), *Gandhi's truth: On the origins of militant nonviolence*. New York: Norton.

EWEN, R. B. (1993.), *An Introduction to Theories of Personality*. Hillsdale, N. Jersey – LEA.

FRANKL, V. E. (1993.), *Liječnik i duša*. Zagreb: KS.

GAVRAN, I. (1988.), *Fra Didak Buntić*. Svjetlo riječi, Sarajevo.

Godišnjak župe sv. Blaža sa sjedištem u Gradnicima (2005.), Paoča-Gradnici-G.Blatnica, br. 2.

KNEZOVIĆ, O. (1937.), 15-god. smrti fra Didaka Buntića, u: Martinović, A. (ur.), *Napredak, hrvatski narodni kalendar 1937*. Sarajevo.

KNEZOVIĆ, O. (1938.), *Život i rad fra Didaka Buntića*. Zagreb.

MARIĆ, A. (2008.), Fra Didak Buntić – učitelj, profesor i direktor Franjevačke velike klasične gimnazije na Širokom Brijegu, u: S. Tadić, M. Gabelica, H. Malčić (ur.), Znanstveni skup 2.-3. 10. 2008.: *Fra Didak Buntić – čovjek i djelo*. Knjiga sažetaka, Zagreb.

MARTINOVIĆ, A. (ur.) (1937.), *Napredak, hrvatski narodni kalendar 1937*. Sarajevo.

MASLOW, A. H. (1971.), *The farther reaches of human nature*. New York: Viking.

MASLOW, A. H. (1969.), *Toward a psychology of being*. New York: Van Nostrand Reinhold.

MASLOW, A. H. (1964.), *Religions, values, and peak-experiences*. Columbus: Ohio State University Press.

MIKULIĆ, M. (1903.), *Schematismus...* Mostar. (Prijevod 2003.: Hercegovina 1903, Mostar).

Nedjeljni i blagdanski misal (1992.), KS: Zagreb.

NIKIĆ, A. (2004.), *Fra Didak Buntić – hrvatski i crkveni velikan*, Mostar.

PARGAMENT, K. I. (1997.), *The Psychology of Religion and Coping. Theory, Research, Practice*. The Guilford Press: New York.

PEHAR, J. (2008.), *Poljoprivreda Hercegovine u vrijeme fra Didaka Buntića*. U: S. Tadić, M. Gabelica, H. Malčić (ur.), Znanstveni skup 2.-3. 10. 2008.: *Fra Didak Buntić – čovjek i djelo*. Knjiga sažetaka, Zagreb.

PETZ, B. (1992.), *Psihologijski rječnik*. Zagreb: Prosvjeta.

RASPUDIĆ, G. (1969.), Fra Didak Buntić, u: Lj. Čuvalo (ur.), *Hrvatski kalendar za 1969.*, Chicago.

ROGERS, C. R. (1951.), *Client-centered therapy: Its current practice, implications, and theory*. Boston: Houghton Mifflin.

SELIM (BUNTIĆ, D.) (1912.), *Hrvatska zajednica*, br. 14.

SIVRIĆ, M. (1997.), Nekoliko najstarijih vijesti o Broćnu-Brotnju i njegovu imenu, u: *Zbornik I* (str. 7-20), Brotnjo.

SPIILKA, B., HOOD, R. W., GORSUCH, R. L. (1985.), *Psychology of Religion. Englewood Cliffs*. N.J.: Prentice-Hall.

ŠAKOTA, M. (2008.), Fra Didak Buntić – prosvjetitelj svoga naroda. U: S. Tadić, M. Gabelica, H. Malčić (ur.), Znanstveni skup 2.-3. 10. 2008.: *Fra Didak Buntić – čovjek i djelo*. Knjiga sažetaka, Zagreb.

ŠILIĆ, R. (1972.), *Mir i dobro, glasilo provincije Hercegovačkih franjevac*, 1.

TADIĆ, S., GABELICA, M., MALČIĆ, H. (ur.) (2008.a), Znanstveni skup 2.-3. 10. 2008.: *Fra Didak Buntić – čovjek i djelo*. Knjiga sažetaka, Zagreb.

TADIĆ, S. (2008.b), Fra Didak Buntić – karizma i/ili institucija. U: S. Tadić, M. Gabelica, H. Malčić (ur.), Znanstveni skup 2.-3. 10. 2008.: *Fra Didak Buntić – čovjek i djelo*. Knjiga sažetaka, Zagreb.

VRSALJKO, A. (2008.), Providonosno poimanje ekološko-biološkog bogatstva Hercegovine u osobi fra Didaka Buntića. U: S. Tadić, M. Gabelica, H. Malčić (ur.), Znanstveni skup 2.-3. 10. 2008.: *Fra Didak Buntić – čovjek i djelo*. Knjiga sažetaka, Zagreb.

ZUBAC, T. (1978.), Uspomene fra Tome Zubca, *Spomenica*, s. 164-165.